

LR trišalei tarybai
LR vidaus reikalų ministerijai
LR Seimo teisės ir teisėtvarkos komitetui
LR Seimo žmogaus teisių komitetui
LR Seimo socialinių reikalų ir darbo komitetui

2022-10-27 Nr. NP17-69(22)

DĖL VALSTYBĖS TARNYBOS ĮSTATYMO PAKEITIMO PROJEKTO

Nacionalinis pareigūnų profesinių sąjungų susivienijimas (toliau – **NPPSS**) susipažinę su 2022-10-18 pateiktu atnaujintu Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – **VRM**) Valstybės tarnybos įstatymo Nr. VIII-1316 pakeitimo projektu (toliau – **Projektas**) pažymi, kad į profesinių sąjungų anksčiau teiktas pastabas dėl Projekto nebuvo atsižvelgta. Taip pat akcentuotina, kad 2022-10-10 Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamentas (toliau – **Departamentas**) pateikė išvadą dėl VRM 2022-10-03 teikto projekto neatitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei norminiams teisės aktams, į kurią tik dalinai buvo atsižvelgta rengiant atnaujintą Projekto redakciją. Atsižvelgiant į tai NPPSS teikia šį raštą ir žemiau išdėsto esminius Projekto trūkumus.

Mažinamas profesinių sąjungų vaidmuo valstybės tarnyboje. Projekte nėra numatyta aiškaus teisinio reglamentavimo, susijusio su profesinių sąjungų veikla, garantijomis, kolektyvinių sutarčių sudarymo galimybėmis valstybės tarnyboje ir pan. Atkreipiame dėmesį, kad valstybės tarnybos santykiuose yra tam tikrų ypatumų, kuomet Darbo kodekse numatytas reglamentavimas jo neapima, pavyzdžiui valstybės tarnybos santykių ypatumai sudarant šakos ar nacionalines kolektyvines sutartis, profesinių sąjungų atstovų dalyvavimas valstybės tarnautojų atrankose, veiklos vertinime ir pan. Todėl manome, kad naujuoju reglamentavimu siekiama drastiškai sumažinti profesinių sąjungų įsitraukimą į valstybės tarnybą.

Socialinių garantijų mažinimas valstybės tarnautojams turės neigiamų pasekmių valstybės tarnybai. Akcentuotina, kad Projekto rengėjai nenurodo jokių svarbių motyvų, kodėl yra siūloma mažinti kasmetinių valstybės tarnautojų atostogų trukmę, naikinti priedus už stažą valstybės tarnyboje. Taip pat Projekto rengėjai visiškai neatsižvelgė į Departamento išvadoje nurodomas pastabas dėl naujuoju teisiniu reguliavimu siekiamų įtvirtinti pakeitimų valstybės tarnyboje atitikties Konstitucijai. Departamento išvadoje nurodoma, kad tam tikrai valstybės tarnautojų grupei nėra siūloma atsisakyti skirti priedus už darbo stažą, o tai yra valstybės tarnybos sistemos vientisumo pažeidimas. Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad pagal Konstituciją negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį valstybės tarnyba tam tikrose valstybės

(savivaldybių) institucijose (kuri nors valstybės tarnybos sistemos grandis) būtų eliminuota iš bendros valstybės tarnybos sistemos arba kuris įtvirtintų privilegijuotą tam tikrų institucijų valstybės tarnautojų padėtį kitų analogiškų institucijų valstybės tarnautojų atžvilgiu arba, priešingai, jų diskriminavimą (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas).

Visuotinai pripažįstama ir nereikalaujanti papildomo įrodinėjimo aplinkybė yra šalyje didėjanti infliacija, kas tiesiogiai sąlygoja bendrą kainų lygio didėjimą, dėl kurio mažėja pinigų perkamoji galia. Todėl naujuoju reglamentavimu pašalinus iš valstybės tarnautojų gaunamus priedus už stažą, tai labai jautriai atsilies didžiajai daliai valstybės tarnautojų, kurių vidutinis darbo užmokestis dažnu atveju neviršija net 800 EUR (atskaičius mokesčius). Tokie pokyčiai neabejotinai turės neigiamą efektą valstybės tarnybai, kadangi aukštos kvalifikacijos specialistams toks pakeitimas parodys, kad ištikimybė valstybės tarnybai buvo beprasmis ir paskatins konkurencingesnio atlyginimo už sukauptą darbo patirtį ieškotis privačiame sektoriuje.

Pažymėtina, kad dėl socialinių garantijų valstybės tarnautojams mažinimo taip pat pasisakė Departamentas. Svarbu pažymėti, kad Departamento pateiktos išvados įžanginėje dalyje pateiktas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išaiškinimas, kuriame nurodoma, kad „*valstybės tarnybos teisiniai santykiai – tai teisiniai santykiai tarp valstybės tarnautojo ir valstybės, kuri šio asmens atžvilgiu atlieka darbdavio vaidmenį; šie santykiai, nepaisant panašumų, nėra tapatūs darbo santykiams, susiklostantiems tarp darbuotojo, kuris nėra valstybės tarnautojas, ir darbdavio (nesvarbu, ar susiklostantiems valstybės ar savivaldybių institucijose, ar kitose įmonėse, įstaigose, organizacijose)*“ (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. ir 2007 m. kovo 20 d. nutarimai). Departamento nuomone, atsižvelgiant į tai, kad valstybės tarnautojams keliami didesni profesiniai ir kvalifikaciniai reikalavimai, tai implikuoja ir tam tikrų papildomų garantijų taikymą valstybės tarnautojams. Atsižvelgiant į tai, anot Departamento, valstybės tarnautojų atostogų reguliavimas Darbo kodeksu, valstybės tarnautojams taikant ypatingus reikalavimus ir įpareigojimus, atitiktų konstitucinę valstybės tarnybos, kaip ypatingos profesinės veiklos sistemos, sampratą ir būtų konstituciškai pagrįstas. Taigi, apibendrinant išdėstytą konstatuotina, kad socialinių garantijų mažinimas valstybės tarnautojams, siekiant priartinti ar net suvienodinti valstybės tarnautojų darbo santykius su darbo santykiais pagal darbo sutartį, yra galimai prieštaraujantis aukščiausiam juridinės galios teisės aktui – Konstitucijai.

Projektu siekiami įgyvendinti teisinio reguliavimo pokyčiai tik dar labiau padidins socialinę atskirtį. Visų pirma, analizuojant senąjį ir naująjį reglamentavimus yra akivaizdu, kad didesnis dėmesys yra sutelktas tam tikrai grupei valstybės tarnautojų (politikams, teisėjams, įstaigų vadovams), kuriems numatomi ženkliai padidinti atlyginimai. Tuo tarpu didžiajai daliai valstybės tarnautojų atlyginimas bus išaldomas 3 (trijų) metų laikotarpiui, kadangi Projekte numatoma bazinį dydį peržiūrėti kas 3 (tris) metus. Pažymėtina, kad šalies vidutinis darbo užmokestis per 3 (tris)

metus gali reikšmingai padidėti ir tokiu atveju valstybės institucijos taptų nekonkurencingos. Bazinis dydis privalo būti peržiūrimas kiekvienais metais, nes tik tokiu būdu galima išvengti valstybės institucijose ir įstaigose mokamo darbo užmokesčio atotrūkio nuo darbo rinkos.

Teikiamu Projektu nėra sprendžiama motyvacinės sistemos valstybės tarnautojams problema. Šiuo atveju valstybė, kaip darbdavys, iš vienos pusės reikalauja aukštos kompetencijos bei nepriekaištingos reputacijos, o iš kitos pusės yra naikinamos socialinės garantijos, nepriklausančios nuo tiesioginio vadovo valios, o įgyjamos už lojalumą valstybei (priedai už stažą, ilgesnės trukmės kasmetinės atostogos). Svarbu pažymėti, kad Projekte nėra numatytų priemonių, kurios atsvertų socialinių garantijų mažinimu kilsiančius padarinius valstybės tarnautojams. Projekto teisinio reglamentavimo pakeitimai yra ydingi siekiant didinti valstybės tarnybos, kaip viešojo sektoriaus, patrauklumą prieš privatų sektorių. Todėl Projekto rengėjų siekiai didinti valstybės tarnybos konkurencingumą yra deklaratyvaus pobūdžio, kadangi analizuojant valstybės tarnautojų teisinio reglamentavimo siūlomus įgyvendinti pakeitimus tampa akivaizdu, kad įsigaliojus naujam reglamentavimui valstybės tarnautojas neturėtų daugiau garantijų nei asmuo dirbantis pagal darbo sutartį privačiame sektoriuje. Apibendrinant aukščiau išdėstyta, siūlytina palikti esamą teisinį reglamentavimą dėl socialinių garantijų, nes tai yra viena iš priemonių skatinanti asmenis pasirinkti darbą valstybės tarnyboje.

Galiausiai, **profesinėms sąjungoms kelia nerimą VRM retorika.** VRM atstovų viešai pasisakoma, kad nors šiuo metu valstybės tarnautojų yra 27 tūkstančiai, bet kiek šių liks po reformos priklausys nuo sprendimų įstaigose. Naujuoju reglamentavimu siekiama įtvirtinti, kad institucijų ir įstaigų vadovams būtų suteikta daugiau diskrecijos patiems spręsti, kiek ir kokių pareigybių reikia veiklai vykdyti ir tikslams pasiekti, vadovas taip pat turėtų daugiau teisių sprendžiant dėl darbuotojo atlyginimo. NPPSS įsitikinimu tai yra didžiulis pavojaus signalas ne tik dėl tarnautojų masinių atleidimų ir šių darbo krūvio permetimo liksiantiems tarnyboje, o taip pat dėl prastėjančių viešųjų paslaugų. Svarbu suprasti, kad valstybės tarnybos silpninimas, viešųjų paslaugų kokybės suprastėjimas turės išorinį poveikį, t. y. tą pajaus tiek piliečiai, tiek verslo subjektai. Iš esmės valdymas perduodamas į vadovui, kuriam suteikiami įrankiai iš pagrindų keisti visą sistemą, tačiau nėra numatomi jokie tarnautojų apsaugos mechanizmai ir kyla reali grėsmė, kad reforma baigsis tuo, jog reikės iš naujo kurti efektyvią ir veikiančią valstybės tarnybą. Į šią problemą taip pat buvo atkreiptas dėmesys Departamento išvadoje, kadangi siūlomu teisiniu reguliavimu nebūtų užtikrintas hierarchinę valstybės tarnautojų sistemą atitinkantis jų atlyginimų dydžių diferencijavimas, būtų sudarytos prielaidos pažeisti valstybės tarnybos sistemos vientisumą, taip pat teisingumo ir protingumo reikalavimus. Atsižvelgiant į tai matome aiškų, galimai net korupcinį pavojų, kai vadovas galės pats sumažinti tarnautojų skaičių, perskirstyti darbo krūvį, o

decentralizuotą konkursą laimėjusiam tarnautojui (draugui, kaimynui, senam kolegai) skirti ne tik pareigų neatitinkančią algą, o taip pat dar skirti ir dosnų priedą.

Apibendrinant aukščiau išdėstytą bei atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento pateiktas išvadas, NPPSS ir kitų profesinių sąjungų reikštas pastabas, siūlome atmesti Projektą, kaip žalingą valstybei, ir pradėti naujas derybas (naujo projekto sukūrimą) Dvišalėje komisijoje prie Trišalės Tarybos ar naujai sukurtoje darbo grupėje, įtraukiant suinteresuotas profesines sąjungas.

Pirmininkas

Saulius Džiautas